

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI BO'LAJAK
TARBIYACHILARDA UMUMMADANIY KOMPETENSIYALARNI
RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH**

Shokirjonova Zuhraxon Murodjon qizi.

Farg'ona davlat universiteti

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi

zuhraxon0307@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada innovatsiya tushunchasi, uning mohiyati va ta'lim jarayoniga ta'siri ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Innovatsion jarayonning asosiy tarkibiy qismlari va ularning pedagogik amaliyotga joriy etilish xususiyatlari ochib beriladi. Tadqiqotda innovatsiyalarning turli shakllari, jumladan, xususiy, subyektiv, mahalliy va shartli yangiliklar tavsiflanadi.

Kalit so'zlar: innovatsiya, pedagogika, pedagogik texnika, ta'lim texnologiyasi, ta'lim, innovatsion texnologiya.

Kirish. Bugungi kunda ta'lim tizimida innovatsion texnologiyalarning joriy etilishi dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Jamiyatning rivojlanishi, ilm-fan va texnologiyalarning taraqqiyoti ta'lim jarayoniga yangi yondashuvlar kiritishni talab qilmoqda. Shu sababli pedagogik jarayonning samaradorligini oshirish, ta'lim sifatini yaxshilash hamda bo'lajak mutaxassislarning kompetensiyalarini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalarning o'rni beqiyosdir.

Pedagogik innovatsiyalar ta'lim va tarbiya jarayoniga ilg'or yondashuvlarni joriy etish, zamonaviy metod va vositalardan samarali foydalanish orqali o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu borada pedagogik jarayonni texnologiyalashtirish g'oyasi ham muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'quv jarayonining sifatini oshirish, uni takomillashtirishga qaratilgan tadqiqotlar tobora ko'paymoqda.

Asosiy qism.

Har qanday innovatsiyada "yangi", "yangilik" tushunchalari muhim ahamiyatga ega. Turli munosabat va jarayonlarga kiritilayotgan yangilik mazmunan xususiy, subyektiv, mahalliy va shartli g'oyalar tarzida namoyon bo'ladi. Xususiy yangilik munosabat, obyekt yoki jarayonga tegishli elementlardan birini o'zgartirish, yangilashni nazarida tutadi. Subyektiv yangilik ma'lum obyektning o'zini yangilash zaruriyatni ifodalaydi.

Mahalliy yangilik alohida olingan obyekt uchun kiritilayotgan yangilikning amaliy ahamiyatini tavsiflash uchun xizmat qiladi.

Shartli yangilik esa munosabat, obyekt yoki jarayonda murakkab, progressiv yangilanishning sodir etilishini ta'minlovchi ma'lum elementlarning yig'indisini yoritishga xizmat qiladi.

R.N.Yusufbekova innovatsiyalarni pedagogik nuqtai nazardan ko'rib chiqishga e'tiborni qaratadi. Xususan, pedagogik innovatsiyalar muallif tomonidan ta'lim va tarbiya jarayonida avval ma'lum bo'lmagan, qayd qilinmagan holat yoki natijaga olib boruvchi pedagogik hodisaning o'zgarib turishi mumkin bo'lgan mazmuni ekanligi ta'kidlanadi. Rossiyalik olimlar. A.I.Prigojin, B.V.Sazonov, V.S.Tolstoy, N.P.Stepanov va b. esa innovatsion jarayon hamda uning tarkibiy qismlarini o'rganishga e'tiborni qaratgan.

Bu o'rinda ular innovatsion jarayonning tashkil etilishiga nisbatan quyidagi ikki yondashuv mavjud ekanligini e'tirof etadi:

1) yangilikning individual mikro darajasi (unga ko'ra qandayir yangi g'oyaga amaliyotga joriy etiladi);

2) alohida-alohida kiritilgan yangiliklarning o'zaro ta'sirini ifodalovchi mikro daraja (bu o'rinda alohida-alohida kiritilgan yangiliklarning o'zaro ta'sirlanishi, birligi, raqobati va birining o'rnini ikkinchisi tomonidan egallanishi ahamiyatli sanaladi).

A.I.Prigojinning fikriga ko'ra, innovatsiya maqsadga muvofiq ravishda muayyan ijtimoiy birlik - tashkilot, aholi, jamiyat, guruhga nisbatan munosabatga yangicha yondashish, bu munosabatni bir qadar turg'un elementlar bilan boytib borish tushunilishi lozim. Bu o'rinda anglanadiki, muallifning qarashlari bevosita ijtimoiy munosabatlar, ularga nisbatan innovatsion yondashish mohiyatini ifodalaydi. Shundan kelib chiqqan holda har bir shaxs fuqaro, mutaxassis, rahbar, xodim, qolaversa, turli ijtimoiy munosabatlar jarayonining ishtirokchisi sifatida o'ziga xos innovator faoliyatni tashkil etadi.

Ta'lim tizimini texnologiyalashtirish g'oyasi o'tgan asrning boshlarida G'arbiy Yevropa va AQShda ta'lim tizimini isloh qilish, ta'lim samaradorligini oshirish, shaxsning ijtimoiylashuvini ta'minlash uchun muayyan shartsharoitni yaratish borasidagi ijtimoiy harakat yuzaga kelgan davrda ilk bora o'rtaga tashlandi. Mazkur g'oya 30-yillarda ta'lim jarayoniga "pedagogik texnika" ("ta'lim texnikasi") tushunchasining olib kirilishi bilan asoslandi. Ushbu davrlarda yaratilgan maxsus adabiyotlarda "pedagogik (ta'lim) texnika(si)" tushunchasi "o'quv mashg'ulotlarini aniq va samarali tashkil etishga ko'maklashuvchi usul va vositalar yig'indisi" tarzida talqin etildi hamda o'quv jarayoniga o'quv va laboratoriya jihozlarning olib kirilishi, ulardan samarali, unumli foydalanish, material mazmunini ko'rsatmali qurollar yordamida tushuntirish kabi holatlar ta'lim samaradorligini oshirishga yordam beruvchi yetakchi omillardir deya baholandi.

XX asrning 50-yillarida ta'lim jarayonida texnik vositalarni qo'llash "ta'lim texnologiyasi" yo'nalishini belgilab beruvchi omil deya e'tirof etildi, asosiy e'tibor talabalar

auditoriyasini kengaytirish texnik vositalardan foydalanish evaziga amalga oshirilishi, texnik vositalarning imkoniyatlarini yanada takomillashtirish, ularning axborot sig'imini kengaytirish, axborotlarni o'zlash xizmatini sifatli tashkil etish, ta'lim olishni individuallashtirish kabi masalalarga qaratildi. Bu borada olib borilgan tadqiqotlarning obyekti, tayanch nuqtasi sifatida texnik vositalar imkoniyatlari, ularni takomillashtirish jarayoni qabul qilindi, shuningdek, o'quv jarayonini "texnologiyalashtirish"ning tashkiliy jihatlarini o'rganishga alohida urg'u berildi.

60-yillarning boshlarida ta'limni dasturlash asosida ta'lim jarayonini tashkil etish "texnologiya" tushunchasining mohiyatini ochib beruvchi omil sifatida ko'rila boshlandi. Dasturiy ta'lim ta'lim oluvchilarga muayyan bilimlarni alohida qism holida emas, balki izchil, yaxlit tarzda berilishini nazarda tutadi. Ta'lim jarayonini yaxlit, maqbul dasturga muvofiq tashkil etish taklifi ilk bora AQShda faoliyat yuritib boshlagan "Dasturiy ta'lim va o'rgatuvchi mashinalar bo'yicha birlashgan Qo'mita" tomonidan ilgari surilgan. Dasturiy ta'lim o'zida ta'lim maqsadlari, ularni o'zgartirish va baholashning mos ravishdagi mezonlari hamda ta'lim muhitining aniq tavsifini qamrab oladi. Bu esa o'zgartirish majmuasini to'raligicha qayta tashkil etish tushunchasi mazmuniga mos keladi. Pedagogik tizim elementlarning juda chidamli va mustahkam majmuidir.

V.P.Bespalkoning fikriga ko'ra qaysi davr pedagogik sistemasi bo'lmasin u o'zaro bog'langan quyidagi elementlardan iboratdir:

- 1) ta'lim (tarbiya) maqsadi (umumiy va xususiy);
- 2) ta'lim (tarbiya) mazmuni;
- 3) ta'lim (tarbiya) jarayoni (xususiy tarbiya va ta'lim);
- 4) tarbiyaviy ishlarni tashkiliy shakllari.

Innovatsiya chuqurroq bilim olish, o'rganish, o'zlashtirish, keng hajmdagi bilimlarni olishga qaratilmog'i yaxshi natijalar berishi mumkin.

Bular doimiy pedagogik muammo bo'lib kelayotgan: o'quv-tarbiyaviy faoliyat motivatsiyasini oshirish, dars jarayonlarida o'quv materialni hajmini oshirish, o'quv jarayonini jadallashtirish, vaqtni tejash, ko'proq ilg'or metodlardan foydalanish, o'quv-tarbiyaviy ishlarda interfaol usullardan foydalanish, ilg'or texnologiyalarni qo'llash, axborot kommunikatsiya texnologiyalarni joriy qilishdan iborat. Yuqori natijalar beradigan yangi g'oyalar, yangi nazariy bilimlar beruvchi, shaxsni rivojlanishiga olib keluvchi, tom ma'nodagi innovatsiyalarni yaratish, izlash, joriy etish talab etiladi.

Ko'plab umumiy va xususiy loyihalarni tahlil etib, pedagogik nazariya va amaliyotga tadbiq etilish xususiyat va holatlarini o'rganish asosida umumpedagogik innovatsiyalarni quyidagi ko'rinishlarini belgilash mumkin:

1. Juda yangi bo'lmasa-da, doimiy faol bo'lgan, o'zining g'oyasi, ahamiyati jihatdan eskirmagan, o'quv jarayonini optimallashtirishga xizmat qiladigan o'quv-tarbiya texnologiyalari.

2. Gumanistik pedagogika mohiyatini ifodalovchi texnologiyalar.

3. Pedagogik tizim jarayonidagi boshqaruvlarni yangi g'oya, yondashuvlar asosida tashkil etilishini ta'minlovchi texnologiyalar.

4. Yangi g'oyalar, axborot vositalari va ommaviy kommunikatsiyalarga asoslangan texnologiyalar.

Innovatsion texnologiyalarda yangiliklarni asosiy yo'nalishlari sifatida:

- pedagogik tizimning bir butunligi;
- o'quv muassasalari;
- pedagogik nazariya;
- ta'lim oluvchilar;
- pedagogik texnologiya;
- ta'lim (tarbiya) mazmuni;
- ta'lim (tarbiya)ning shakl, metod va vositalari;
- ta'lim (tarbiya) jarayonini boshqarish;
- ta'lim (tarbiya) maqsadi;
- ta'lim (tarbiya) natijalarini ko'rsatib o'tish mumkin.

Innovatsion faoliyat

Innovatsion faoliyat yangi ijtimoiy talablarning an'anaviy me'yorlarga mos kelmasligi yoki yangi shakllanayotgan g'oyalarning mavjud g'oyalarni inkor etishi natijasida vujudga keladigan majmualar muammolarini yechishga qaratilgan faoliyat.

Mohiyatiga ko'ra innovatsion faoliyat ilmiy izlanishlar, ishlanmalar yaratish, tajriba-sinov ishlari olib borish, fan-texnika yutuqlaridan foydalanish asosida yangi takomillashtirilgan mahsulotni yaratishdan iborat.

- yangilikni qo'llashga tayyorgarligi;
- pedagogik yangiliklarni qabul qilishi;
- novatorlik darajasi;
- kommunikativ qobiliyatning rivojlanganligi;
- ijodkorligi

Innovatsion jarayonni tashkil etuvchi yangilik yaratish, o'zlashtirish, yangilikni qo'llash-hamkorlikda innovatika obyekti hisoblanadi. Pedagogik didaktikada esa o'qish jarayoni ilmiy tadqiqot obyekti bo'lib hisoblanadi. Ana shu bilan ular bir-biridan farqlanadi.

Xulosa.

Innovatsiya har qanday sohada, jumladan, ta’lim tizimida ham rivojlanish va samaradorlikni oshirishning muhim omili hisoblanadi. Innovatsion jarayon – bu yangilik yaratish, uni amaliyotga joriy etish va uzluksiz takomillashtirish jarayoni bo‘lib, ta’lim tizimini modernizatsiya qilish va rivojlantirishga xizmat qiladi.

Pedagogik innovatsiyalar ta’lim va tarbiya jarayonida ilgari qo‘llanilmagan yondashuv, metod va texnologiyalarni joriy etish orqali sifatni oshirishga qaratilgan. Innovatsion texnologiyalar ta’lim samaradorligini oshirish, shaxsning ijodiy va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Olimlarning tadqiqotlariga ko‘ra, innovatsion jarayon ikki asosiy yondashuvga ega: yangilikning individual darajada amaliyotga tatbiq etilishi va turli yangiliklarning o‘zaro ta’siri natijasida rivojlanishi. Innovatsiyalarni muvaffaqiyatli joriy etish uchun pedagogik jarayonda uzluksiz o‘zgarish, yangi texnologiyalar, ilg‘or metodlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish talab etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Фарберман Т: "Фан", 2000 й. Б. Илғор педагогик технологиялар.-
2. Йўдошев Ж.Ф., Усмонов С.А. Педагогик технология асослари:-Т.: "Тарбиячи", 2004 й.
3. Толипова Ж.О. Педагогик технологиялар-дўстона муҳит яратиш омили.-Т.: ЮНИСЕФ, 2005 й.
4. Толипов Ў.Қ., Усмонбоева М. Педагогик технологияларнинг тадбиқий асослари (ўқув қўлланма).-Т.: "Фан" нашриёти, 2006 й.
5. Qodirova F.R., Toshpo'latova SH.Q., Kayumova N.M., Agzamova M.N. "Maktabgacha pedagogika" T.: Tafakkur, T-2019.
6. Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 802-сон Qarori. 22.12.2020